У посібнику розкрито фахові компетентності, якими мають володіти спеціалісти, які надаватимуть послуги з навчання орієнтуванню у просторі та мобільності людям з порушеннями зору. Посібник стане в нагоді при розробленні стандарту професій: вчителя-дефектолога (тифлопедагога); фахівця з реабілітації людей з порушеннями зору; інструктора з орієнтування у просторі та мобільності.

Фахові компетентності інструктора з просторового орієнтування та мобільності

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Фахові компетентності інструктора з просторового орієнтування та мобільності

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Київ 2023

УДК 376-056.262.011.3-051-047.22:316.444-026.45(075.8)
Ф29

Рекомендовано до друку кафедрою технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 9 від 20 грудня 2023 року)

Авторський колектив:
Т. М. Гребенюк, І. О. Сасіна, Л. І. Чопик, І. І. Лукасевич

Рецензенти:
Костенко Тетяна Миколаївна — кандидат психологічних наук, заступник директора реабілітаційного центру «ТРІНІТІ ХАБ»;

Рахуба Наталія Олександрівна — кандидат педагогічних наук, директор спеціального дошкільного навчального закладу № 219 м. Києва

Ф29 Фахові компетентності інструктора з просторового орієнтування та мобільності : навч.-метод. посіб. / [Тетяна Гребенюк, Ірина Сасіна, Леся Чопик та ін.]. — Київ. 2023. — 32 с.

У посібнику розкрито фахові компетентності, якими мають володіти спеціалісти, які надаватимуть послуги з навчання орієнтуванню у просторі та мобільності людям з порушеннями зору. Посібник стане в нагоді при розробленні стандарту професій: вчителя-дефектолога (тифлопедагога); фахівця з реабілітації людей з порушеннями зору; інструктора з орієнтування у просторі та мобільності.

УДК 376-056.262.011.3-051-047.22:316.444-026.45(075.8)

© Гребенюк Т. М., Сасіна І. О.,
Чопик Л. І., Лукасевич І. І., 2023

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА 5

ПРОВЕДЕННЯ ОБСТЕЖЕННЯ,
ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ
НАВИЧОК З ПРОСТОРОВОГО
ОРІЄНТУВАННЯ ТА МОБІЛЬНОСТІ 7

РОЗРОБЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ
ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ/РЕАБІЛІТАЦІЇ
З ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ
ТА МОБІЛЬНОСТІ 13

ПЛАНУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ
КОРЕКЦІЙНИХ/РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ
ЗАХОДІВ З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК
ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ
ТА МОБІЛЬНОСТІ 16

СПІВПРАЦЯ З РОДИЧАМИ/ОПІКУНАМИ
ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ 22

СПІВПРАЦЯ ІЗ ЗАЦІКАВЛЕНИМИ
СТОРОНАМИ АБІЛІТАЦІЇ/РЕАБІЛІТАЦІЇ
КЛІЄНТА З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ 25

НАДАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
КОЛЕГАМ З ПИТАНЬ НАВЧАННЯ
ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ
ТА МОБІЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ
З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ 28

ЛІТЕРАТУРА 30

ПЕРЕДМОВА

Необхідність упровадження професії інструктор з просторового орієнтування та мобільності зумовлена необхідністю підготовки фахівців для корекції зору та реабілітації осіб з порушення зору.

Війна в Україні спричинила зростання кількості людей, які отримали порушення зору внаслідок травматичних ушкоджень: опіків, вогнепальних та мінно-вибухових травм. Ці травми є одними з найтяжчих і можуть призвести до повної або часткової втрати зору. Для того щоб допомогти людям з порушеннями зору відновитися після травм та інтегруватися в суспільство, необхідна комплексна реабілітація. Її першочерговим завданням є відновлення зорових функцій, а також навчання людей орієнтуванню в просторі та мобільності. Навички просторового орієнтування та мобільності є основою реабілітації, соціалізації та самореалізації людей з порушеннями зору. Завдяки їм люди з порушеннями зору можуть жити повноцінним життям, навчатися, працювати та брати активну участь у житті суспільства.

Робота інструктора з просторового орієнтування та мобільності зорієнтована на формування у людей з порушеннями зору навичок самостійного орієнтування у закритому та відкритому просторі, безпечного пересування у навколишньому середовищі, незалежно від змін у ньому.

В Україні для роботи з дітьми, які мають порушення зору, здійснюється підготовка вчителів-дефектологів освітніх рів-

нів бакалавр та магістр зі спеціалізації «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка». Діяльність таких фахівців зосереджена на питаннях навчання, виховання та корекції розвитку. Послуги здобувачам освіти з порушеннями зору надаються в закладах освіти. Серед освітніх компонентів обов'язкової частини професійного циклу, які вивчають здобувачі освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, дуже важливою є «Спеціальна методика просторового орієнтування». На вивчення цього освітнього компоненту за навчальним планом освітньо-професійної програми «Тифлопедагогіка» відведено 270 годин, що в майбутньому дасть змогу фахівцям успішно проводити корекційні заняття з орієнтування у просторі. Варто наголосити, що в Україні не здійснюється підготовка спеціалістів, які можуть надавати послуги реабілітації, а саме — з навчання орієнтуванню у просторі та мобільності людям, які втратили зір у дорослому віці.

Водночас Міжнародний стандарт реабілітації зору, а також міжнародний досвід у сфері реабілітації осіб з порушеннями зору (Великобританія, Німеччина, США та ін.) дає змогу констатувати, що фахівець з орієнтування та мобільності є обов'язковим учасником команди з реабілітації.

Зважаючи на необхідність надання корекційних/реабілітаційних послуг дітям та дорослим з порушеннями зору поза системою освіти, а також особливу актуальність упровадження реабілітаційної послуги з навчання орієнтуванню у просторі та мобільності в системі охорони здоров'я України, вважаємо за необхідне виокремити фахові компетентності, якими мають володіти фахівці, які будуть надавати ці послуги.

***Тетяна Гребенюк*,**
президент ВГО «Асоціація тифлопедагогів України», завідувач кафедри технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору УДУ імені Михайла Драгоманова

ПРОВЕДЕННЯ ОБСТЕЖЕННЯ, ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ НАВИЧОК З ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ ТА МОБІЛЬНОСТІ

Необхідне обладнання та засоби діяльності: письмовий стіл, стілець; канцелярське приладдя; засоби зв'язку; комп'ютер та програмне забезпечення; оргтехніка; інтернет; протоколи обстеження; опитувальники; набір для оцінювання компенсаторних способів сприймання; нормативно-методична література; спеціально оснащені приміщення та обладнана територія для проведення діагностичних занять; білі (тактильні) тростини з розрахунку на кожну особу з можливістю зміни/фіксації різної довжини.

№	Фахова компетентність	
	Знання	**Уміння та навички**
1	**2**	**3**
1.	**Здатність вивчати, розуміти та застосовувати законодавчі, нормативно-правові документи з питань надання корекційних та реабілітаційних послуг особам з порушеннями зору**	
1.1.	Законодавча база та інші нормативно-правові акти, що діють у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, надання реабілітаційних послуг	Аналізувати, опрацьовувати та використовувати в роботі законодавчу базу та інші нормативно-правові акти України, що регулюють сферу освіти, реабілітації, соціального захисту осіб з порушеннями зору
1.2.	Міжнародні та державні нормативно-правові акти	Вивчати та застосовувати на практиці вимоги міжнародних

1	2	3
	щодо захисту прав осіб з інвалідністю	і державних нормативно-правових актів щодо захисту прав осіб з інвалідністю
1.3.	Фундаментальні положення та прикладні аспекти Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ)	Застосовувати Міжнародну класифікацію функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) під час оцінки ступеня обмеження життєдіяльності та планування корекційних та реабілітаційних послуг
1.4.	Нормативно-правові документи, що регламентують надання корекційних та реабілітаційних послуг особам з порушеннями зору	Вивчати та поширювати інформацію щодо чинної законодавчої бази України, рішень органів влади щодо надання корекційних та реабілітаційних послуг особам з порушеннями зору
1.5	Вимоги законодавства України щодо захисту	Дотримуватись вимог законодавства щодо захисту персональних даних
2.	**Здатність знати та розуміти сутність роботи інструктора з просторового орієнтування і мобільності**	
2.1.	Міжнародні та державні стандарти навчання осіб з порушеннями зору просторовому орієнтуванню та мобільності	Аналізувати та розуміти вимоги міжнародних та державних стандартів навчання осіб з порушеннями зору просторовому орієнтуванню та мобільності в професійній діяльності
2.2.	Інструкції та відомчі документи у сфері професійної діяльності інструктора з просторового орієнтування та мобільності	Використовувати на практиці інструкції та відомчі документи у сфері професійної діяльності інструктора з просторового орієнтування та мобільності
2.3.	Методи пошуку, збору, аналізу, оцінювання	Використовувати основні методи пошуку, збору, аналізу, зберігання,

1	2	3
	та вивчення інформації щодо напряму своєї діяльності	обробки інформації щодо напряму своєї діяльності
2.4.	Джерела навчально-методичної літератури для інструктора з просторового орієнтування та мобільності, у тому числі й інтернет-сайти (сайт МОН України, сайт Мінсоцполітики, сайти освітянських проєктів, видавництв, електронні платформи для педагогів, електронні бібліотеки тощо)	Знаходити навчально- методичну літературу для інструктора з просторового орієнтування та мобільності, у тому числі й користуючись мережею Інтернет
3.	**Здатність використовувати у практичній діяльності знанняз анатомії, фізіології та патології зору**	
3.1.	Анатомію та фізіологію зорового аналізатора	Здійснювати заходи з навчання людей з порушеннями зору
3.2.	Найпоширеніші очні захворювання у дітей та дорослих, їх вплив на повсякденне функціонування людини, навчання та виконання трудової діяльності	просторового орієнтування та мобільності з урахуванням анатомії, фізіології та патології зорового аналізатора
3.3.	Вплив зовнішніх факторів (освітлення, контрастність, організації простору тощо) на функціональні можливості зору	Враховувати вплив зовнішніх факторів (освітлення, контрастність, організації простору тощо) під час реалізації заходів з навчання людей з порушеннями зору просторового орієнтування та мобільності
3.4.	Використання функціональних можливостей зору	Враховувати вплив функціональних можливостей зору під час реалізації заходів

1	2	3
	у просторовому орієнтуванні та мобільності	з навчання людей з порушеннями зору просторового орієнтування та мобільності
4.	**Здатність враховувати медичні, психолого-педагогічні, соціальні аспекти, а також індивідуальні психофізіологічні особливості клієнта**	
4.1.	Медичні, психолого-педагогічні, соціальні аспекти у практиці інструктора з просторового орієнтування та мобільності	Використовувати в практичній діяльності інструктора з просторового орієнтування та мобільності знання медичних, психолого-педагогічних та соціальних аспектів
4.2.	Соціально-психологічні особливості характерні для клієнтів із порушеннями зору	Здійснювати заходи з навчання людей з порушеннями зору просторового орієнтування та мобільності з урахуванням соціально-психологічні особливостей, які характерні для клієнтів із порушеннями зору
4.3.	Індивідуальні психофізіологічні особливості клієнтів відповідно до їх віку, статі, способу життя тощо	Здійснювати заходи з навчання людей з порушеннями зору просторового орієнтування та мобільності з урахуванням індивідуальних психофізіологічних особливостей відповідно до їх віку, статі, способу життя тощо
5.	**Здатність проводити комплексне обстеження з визначення рівня сформованості навичок з просторового орієнтування та мобільності**	
5.1.	Принципи проведення комплексного обстеження з визначення рівня сформованості навичок з просторового орієнтування та мобільності	Розуміти та застосовувати у практичній діяльності принципи проведення комплексного обстеження з визначення рівня сформованості навичок з просторового орієнтування та мобільності

1	2	3
5.2.	Завдання та алгоритм проведення комплексного обстеження з визначення рівня сформованості навичок з просторового орієнтування та мобільності	Застосовувати алгоритм проведення комплексного обстеження з визначення рівня сформованості навичок з просторового орієнтування та мобільності
5.3.	Інструменти оцінювання рівня сформованості просторових уявлень, компенсаторних способів сприймання, навичок просторового орієнтування та мобільності	Застосовувати інструменти оцінки рівня сформованості просторових уявлень, компенсаторних способів сприймання, навичок просторового орієнтування та мобільності
5.4.	Стандартизовані опитувальники щодо визначення потреб клієнта у повсякденному функціонуванні	Використовувати у практичній діяльності стандартизовані опитувальники щодо визначення потреб клієнта у повсякденному функціонуванні
5.5	Методи та технології визначення фізичних можливостей до формування навичок з просторового орієнтування та мобільності	Застосовувати методи та технології визначення фізичних можливостей до формування навичок з просторового орієнтування та мобільності
6.	**Здатність робити прогнози на основі комплексного обстеження**	
6.1.	Мінімальні та максимальні потенційні можливості клієнтів з порушеннями зору без застосування відповідних заходів з навчання просторового орієнтування та мобільності	Визначати мінімальні та максимальні потенційні можливості, які отримає конкретний клієнт з порушеннями зору без застосування відповідних заходів з навчання просторового орієнтування та мобільності

1	2	3
6.2.	Мінімальні та максимальні потенційні можливості клієнтів з порушеннями зору із застосуванням відповідних заходів з навчання просторового орієнтування та мобільності	Визначати мінімальні та максимальні потенційні можливості, які отримає конкретний клієнт з порушеннями зору із застосуванням відповідних заходів з навчання просторового орієнтування та мобільності
7.	**Здатність вести відповідні записи та документацію**	
7.1.	Документальний супровід щодо організації процесу навчання просторового орієнтування та мобільності	Здійснювати оформлення та ведення відповідних записів щодо організації процесу навчання просторового та мобільності
7.2.	Основи документознавства та діловодства	
7.3.	Вимоги законодавства до забезпечення захисту персональних даних та конфіденційності інформації	Вживати заходи щодо захисту персональних даних та конфіденційності інформації згідно вимог законодавства
7.4.	Основи сучасних інформаційних технологій та Інтернету	Використовувати основні методи, способи і засоби отримання, зберігання, обробки інформації, навички роботи на комп’ютері, в тому числі в мережі Інтернет

РОЗРОБЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ/РЕАБІЛІТАЦІЇ З ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ ТА МОБІЛЬНОСТІ

Необхідне обладнання та засоби діяльності: письмовий стіл, стілець; канцелярське приладдя; засоби зв'язку; комп'ютер та програмне забезпечення; оргтехніка; інтернет; протоколи обстеження; опитувальники; бланки документів; нормативні документи та методична література.

№	Фахова компетентність	
	Знання	**Уміння та навички**
1	**2**	**3**
1.	**Здатність аналізувати потреби людини з порушеннями зору,у тому числі з урахуванням індивідуального реабілітаційного плану**	
1.1.	Зміст, умови та алгоритм формування навичок просторового орієнтування та мобільності людей з порушеннями зору	Враховувати при складанні індивідуальної програми навчання/реабілітації зміст, умови та алгоритм формування навичок просторового орієнтування та мобільності людей з порушеннями зору
1.2.	Критерії для визначення функціональних цілей для людини з порушеннями зору з просторового орієнтування та мобільності	Визначати цілі з просторового орієнтування та мобільності в індивідуальній програмі навчання/реабілітації людини з порушеннями зору у форматі SMART

1	2	3
	в індивідуальній програмі навчання/реабілітації у форматі SMART	
1.3.	Моделі надання корекційних та реабілітаційних послуг з просторового орієнтування та мобільності (в закладі освіти, реабілітації, за місцем проживання, роботи)	Визначати необхідну модель надання корекційних та реабілітаційних послуг з просторового орієнтування та мобільності (в закладі освіти, реабілітації, за місцем проживання, роботи) відповідно до потреб людини з порушеннями зору
2.	**Здатність розробляти індивідуальну програму навчання/реабілітації з просторового орієнтування та мобільності**	
2.1.	Структуру індивідуальної програми навчання/ реабілітації з просторового орієнтування та мобільності	Розробляти індивідуальну програму навчання/реабілітації з просторового орієнтування та мобільності
2.2.	Науково-доказові методи та способи навчання просторового орієнтування та мобільності	Використовувати науково-доказові методи та способи навчання просторового орієнтування та мобільності при складанні індивідуальної програми навчання/реабілітації
2.3.	Принципи планування та організації корекційної/ реабілітаційної роботи з урахуванням структури та особливостей порушення (зору), актуального стану та потенційних можливостей осіб із порушеннями зорового аналізатора	Враховувати принципи планування та організації корекційної/реабілітаційної роботи з урахуванням структури та особливостей порушення (зору), актуального стану та потенційних можливостей осіб із порушеннями зорового аналізатора

1	2	3
3.	**Здатність аналізувати динаміку реалізації індивідуальної програми навчання/реабілітації з просторового орієнтування та мобільності та оперативно вносити необхідні корективи**	
3.1.	Основи організації та процедуру проведення моніторингу реалізації індивідуальної програми навчання/реабілітації з просторового орієнтування та мобільності	Проводити моніторинг реалізації індивідуальної програми навчання/реабілітації з просторового орієнтування та мобільності
3.2.	Ключові критерії оцінювання ефективності надання корекційних, реабілітаційних послуг з просторового орієнтування та мобільності	Розробляти ключові критерії та здійснювати оцінювання ефективності надання корекційних, реабілітаційних послуг з просторового орієнтування та мобільності
3.3.	Вимоги до порядку перегляду індивідуальної програми навчання/ реабілітації з просторового орієнтування та мобільності	Вносити корективи в індивідуальну програму навчання/реабілітації з просторового орієнтування та мобільності
4.	**Здатність вести відповідну документацію про хід реалізації індивідуальної програми**	
4.1.	Порядок та процедуру ведення відповідних записів та документації у тому числі з використанням сучасних інформаційних технологій	Вести відповідні записи та документацію відповідно до визначеного порядку
4.2.	Характерні помилки, які допускають фахівці з просторового орієнтування та мобільності під час ведення відповідних записів та документації	

ПЛАНУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ КОРЕКЦІЙНИХ/РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ ТА МОБІЛЬНОСТІ

Необхідне обладнання та засоби діяльності: індивідуальні програми навчання/реабілітації; методична література; програми корекційних/ реабілітаційних занять з формування навичок просторового орієнтування та мобільності; білі (тактильні) тростини з розрахунку на кожну особу з можливістю зміни/фіксації різної довжини: складні, телескопічні, комбіновані тростини; різні типи ротаційних наконечників для білої тростини: малі, середні та великі, кулі, диски, конуси; мішені зі звуковими сигналами для орієнтування осіб з порушеннями зору; спеціальні м'ячі зі звуковими сигналами; спеціальні озвучені та тактильні засоби навчання (кеглі, доріжки); конструктор типу LEGO; конструктор «Орієнтир»; пластилін; набір (мобільний) для виготовлення тактильних схем типу Picture Maker Wheatley Tactile Diagramming Kit; набори різних побутових запахів; тренажери та засоби для розвитку дрібної моторики та дотикового сприймання; аудіозаписи різних звуків для розвитку слухового сприймання; комплект відтворювальної апаратури; прилади для тактильного рельєфного малювання; тактильні геометричні фігури 2D—3D; переносне розкладне мобільне обладнання для виготовлення перешкод, орієнтирів, лабіринтів (пластикові, надувні чи паролонові конструкції); тактильні моделі еле-

ментів інтер'єру та відкритого середовища: компактні макети будівель, приміщень та прилеглої території (умеблювання, побутова техніка, будівлі, споруди, дерева, транспорт); вимірювальні прилади: електронний пристрій для вимірювання довжини, кутів нахилу; лінійка з тактильними позначками; транспортир з тактильними позначками; метр або рулетка з тактильними позначками; карти рельєфні (районів, міст, областей), плани-схеми місцевості, доріг, перехресть, маршрутів, карти місцевості; допоміжний пристрій для дистанційного попередження про наявність перешкод; електронні засоби навігації; електронний компас; озвучений визначник світла; прилади для використання методики «ехолокації»; індивідуальні пов'язки на очі для унеможливлення користуванням зором.

№	**Фахова компетентність**	
	Знання	**Уміння та навички**
1	**2**	**3**
1.	**Здатність визначати (за результатами обстеження) завдання та планувати корекційні/ реабілітаційні заходи з формування навичок просторового орієнтування і мобільності**	
1.1.	Методики формування навичок просторового орієнтування і мобільності людей з порушеннями зору	Реалізовувати методики формування навичок просторового орієнтування і мобільності людей з порушеннями зору
1.2.	Методи, форми й засоби навчання просторового орієнтування та мобільності людей з порушеннями зору	Реалізовувати у практичній діяльності доцільні методи, форми й засоби навчання просторового орієнтування та мобільності людей з порушеннями зору
1.3.	Особливості планування корекційних/реабілітаційних занять з формування навичок просторового орієнтування та мобільності	Планувати корекційну/ реабілітаційну роботу з формування навичок просторового орієнтування та мобільності

1	2	3
1.4.	Сутність сучасних технологій формування навичок просторового орієнтування і мобільності з урахуванням вікових особливостей людей з порушеннями зору	Впроваджувати сучасні технології формування навичок просторового орієнтування і мобільності людей з порушеннями зору (раннього, дошкільного, шкільного та дорослого віку)
2.	**Здатність до формування та вдосконалення в осіб з порушеннями зору просторових та топографічних уявлень із урахуванням стану зору, віку та попереднього досвіду**	
2.1.	Методи та способи формування просторових уявлень у мікро- та макропросторі із урахуванням стану зору, віку та попереднього досвіду	Реалізовувати на практиці методи та способи формування просторових уявлень у мікро- та макропросторі із урахуванням стану зору, віку та попереднього досвіду
2.2.	Стратегії читання тактильної графіки, рельєфних мнемосхем, карт та планів	Розуміти та використовувати стратегії читання тактильної графіки, рельєфних мнемосхем, карт та планів
2.3.	Методика складання та проходження маршруту за допомогою тактильних схем, рельєфних малюнків, моделей	Застосовувати методику складання та проходження маршруту за допомогою тактильних схем, рельєфних малюнків, моделей
3.	**Здатність здійснювати розвиток та навчати осіб з порушеннями зору використовувати при орієнтуванні у просторі збережені аналізатори**	
3.1.	Особливості компенсаторних процесів при порушеннях зору та можливості їх використання в орієнтуванні та мобільності	Враховувати особливості компенсаторних процесів при порушеннях зору та можливості їх використання в орієнтуванні та мобільності під час реалізації індивідуальної програми навчання/ реабілітації осіб з порушеннями зору

1	2	3
3.2.	Методика розвитку/ удосконалення (за результатами обстеження) зорового, дотикового, слухового, нюхового, пропріоцептивного сприймання у формуванні навичок просторового орієнтування	Застосовувати методику розвитку/ удосконалення (за результатами обстеження) зорового, дотикового, слухового, нюхового, пропріоцептивного сприймання у формуванні навичок просторового орієнтування із урахуванням стану зору, віку та потреб клієнта
4.	**Здатність до формування у людей із порушеннями зору навичок спільного орієнтування та переміщення зі зрячими (фізичний супровід)**	
4.1.	Основні завдання фізичного супроводу осіб із порушеннями зору	Застосовувати техніки фізичного супроводу людей із порушеннями зору
4.2.	Техніки фізичного супроводу людей із порушеннями зору	Навчати клієнта використовувати техніки фізичного супроводу
4.3.	Прийоми налагодження комунікації між людиною з порушеннями зору і особою, яка надає послугу фізичного супроводу	Налагоджувати комунікацію та взаємодіяти у процесі отримання та надання послуги фізичного супроводу
5.	**Здатність до формування у людей із порушеннями зору навичок орієнтування та самостійного пересування у просторі (з урахуванням стану зору, віку, функціонального стану організму, наявності ментальних порушень)**	
5.1.	Техніки контролю безпеки поведінки людей з порушеннями зору під час корекційних/реабілітаційних занять	Використовувати техніки контролю безпеки поведінки людей з порушеннями зору під час корекційних/ реабілітаційних занять
5.2.	Методи і способи навчання людей з порушеннями зору використанню засобів власної безпеки	Реалізовувати методи і способи навчання людей з порушеннями зору використанню засобів власної безпеки під час

1	2	3
	під час орієнтування та переміщення закритим та відкритим простором із урахуванням стану зору, віку, функціонального стану організму, наявності ментальних порушень	орієнтування та переміщення закритим та відкритим простором із урахуванням стану зору, віку, функціонального стану організму, наявності ментальних порушень
5.3.	Функції та техніки використання білої тростини людиною з порушеннями зору під час орієнтування та переміщення в просторі	Пояснювати функції та техніки використання білої тростини людиною з порушеннями зору під час орієнтування та переміщення в просторі
5.4.	Методику навчання людей з порушеннями зору просторовому орієнтуванню та переміщенню в закритому та відкритому просторі	Застосовувати методику навчання людей з порушеннями зору просторовому орієнтуванню та переміщенню в закритому та відкритому просторі
5.5	Техніки орієнтування на маршрутах пасажирського транспорту	Використовувати техніки орієнтування на маршрутах пасажирського транспорту
5.6.	Технічні цифрові засоби орієнтування, переміщення та мобільності	Застосовувати в методиці навчання людей з порушеннями зору просторовому орієнтуванню та переміщенню у відкритому просторі технічні цифрові засоби
6.	**Здатність здійснювати моделювання простору для проведення занять з просторового орієнтування та мобільності людей із порушеннями зору**	
6.1.	Умови, необхідні для проведення занять з просторового орієнтування та мобільності людей із порушеннями зору	Моделювати та визначати необхідний простір для проведення занять з просторового орієнтування та мобільності людей із порушеннями зору залежно від мети та завдань корекційних/ реабілітаційних занять

6.2.	Перелік необхідного обладнання для проведення занять з просторового орієнтування та мобільності людей із порушеннями зору	Добирати необхідне обладнання для проведення занять з просторового орієнтування та мобільності людей із порушеннями зору
7.	**Здатність здійснювати корекційні/реабілітаційні заходи з формування мобільності**	
7.1.	Види та стратегії комунікації у просторовому орієнтуванні та мобільності, у тому числі при отриманні товарів та послуг	Надавати можливість клієнту обирати стратегії комунікації до використання сторонньої допомоги під час самостійного орієнтування та переміщення у просторі
7.2.	Методика складання словесного опису маршруту	Застосовувати методику складання словесного опису маршруту та визначення власного місця розташування відносно заданої точки відліку у навчанні людей з порушеннями зору
7.3.	Методика визначення власного місця розташування відносно заданої точки відліку	

СПІВПРАЦЯ З РОДИЧАМИ/ОПІКУНАМИ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Необхідне обладнання та засоби діяльності: письмовий стіл, стілець; канцелярське приладдя; засоби зв'язку; комп'ютер та програмне забезпечення; оргтехніка; інтернет; протоколи обстеження; опитувальники; бланки документів; спеціально оснащені приміщення (кабінети, кімнати) для проведення зустрічей з родичами/опікунами осіб з порушеннями зору; та інформаційні матеріали з питань навчання просторового орієнтування та мобільності.

№	Фахова компетентність	
	Знання	**Уміння та навички**
1	**2**	**3**
1.	**Здатність створювати і підтримувати позитивні психологічні стосунки між клієнтом, його родичами/опікунами та інструктором з просторового орієнтування і мобільності**	
1.1.	Сучасні методи та методики вивчення родинних взаємостосунків	Проводити індивідуальне опитування осіб з порушеннями зору та їх родичів/опікунів з метою з'ясування стану і оцінки родинних стосунків
1.2.	Способи організації та проведення бесід з родичами/опікунами осіб з порушеннями зору	Проводити самостійно та/або з залученням інших фахівців бесіди з родичами/опікунами осіб з порушеннями зору для

1	2	3
1.3.	Методи та способи роботи з родичами/опікунами	визначення індивідуальних особливостей та можливостей; обговорення перспектив та стану реалізації індивідуальної програми навчання/реабілітації з просторового орієнтування та мобільності
2.	**Здатність здійснювати консультування родичів/опікунів осіб з порушеннями зору**	
2.1.	Законодавча база та інші нормативно-правові акти, що діють у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, надання реабілітаційних послуг	Консультувати родичів/опікунів щодо діючої законодавчої бази, нормативно-правових документів з питань надання корекційних та реабілітаційних послуг особам з порушеннями зору
2.2.	Види та зміст допомоги, яка може надаватися особам з порушенням зору родичами/опікунами в процесі формування умінь та навичок самостійного орієнтування у просторі	Обґрунтовувати родичам/ опікунам необхідність зменшення міри опіки особи з порушенням зору та формування у неї потреби та умінь самостійно орієнтуватися у знайомому і незнайомому просторі
2.3.	Шляхи досягнення клієнтом максимальної самостійності в орієнтуванні у знайомому та незнайомому просторі	Здійснювати консультування родичів/опікунів щодо шляхів досягнення клієнтом максимальної самостійності в орієнтуванні в знайомому та незнайомому просторі
2.4.	Вимоги та елементи забезпечення доступного та безпечного для клієнтів із порушеннями зору середовища вдома та у соціальному оточенні	Забезпечувати доступне та безпечне для клієнтів із порушеннями зору середовища вдома та у соціальному оточенні

3.	**Здатність залучати родичів/опікунів осіб з порушеннями зору на засадах співпраці до планування, проведення заходів та оцінки якості надання корекційних та реабілітаційних послуг з просторового орієнтування та мобільності**	
3.1.	Технології навчання родичів/опікунів фізичному супроводу людини з порушеннями зору	Залучати родичів/опікунів до фізичного супроводу осіб з порушеннями зору
3.2.	Форми та методи навчання родичів/опікунів розвитку збережених аналізаторів, формування просторових уявлень, навичок самостійного пересування в просторі	Надавати рекомендації та залучати родичів/опікунів до розвитку збережених аналізаторів, формування просторових уявлень, удосконалення та закріплення навичок самостійного пересування у просторі у людей з порушеннями зору
3.3.	Технології ознайомлення родичів/опікунів осіб з порушеннями зору з видами та стратегіями комунікації у просторовому орієнтуванні та мобільності	Здійснювати заходи, спрямовані на ознайомлення родичів/ опікунів осіб з порушеннями зору з видами та стратегіями комунікації у просторовому орієнтуванні та мобільності
3.4.	Види та методики проведення опитувань родичів/опікунів осіб з порушеннями зору з метою оцінювання якості, планування та проведення заходів з надання корекційних/ реабілітаційних послуг	Організовувати проведення опитування родичів/опікунів осіб з порушеннями зору про якість надання корекційних та реабілітаційних послуг

СПІВПРАЦЯ ІЗ ЗАЦІКАВЛЕНИМИ СТОРОНАМИ АБІЛІТАЦІЇ/РЕАБІЛІТАЦІЇ КЛІЄНТА З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Необхідне обладнання та засоби діяльності: письмовий стіл, стілець; канцелярське приладдя; засоби зв'язку; комп'ютер та програмне забезпечення; оргтехніка; інтернет; бланки документів; нормативні документи та методична література.

№	Фахова компетентність	
	Знання	Уміння та навички
1	2	3
1.	**Здатність здійснювати консультування зацікавлених сторін щодо забезпечення доступного та безпечного для клієнтів із порушеннями зору середовища в закладах освіти, на підприємствах, в установах, в громадських місцях, в соціальному оточенні тощо**	
1.1.	Методи і технології консультування	Проводити консультування зацікавлених сторін щодо забезпечення доступного та безпечного для клієнтів із порушеннями зору середовища в закладах освіти, на підприємствах, в установах, у громадських місцях, у соціальному оточенні тощо
1.2.	Особливості організації доступного та безпечного простору для людей з порушеннями зору	
1.3.	Типові труднощі та потреби людей з порушеннями зору відповідно до офтальмологічного діагнозу,	Розробляти та надавати рекомендації відповідно до наявних труднощів та потреб людей з порушеннями зору

1	2	3
	загального стану здоров'я, травм, віку, статі тощо	з урахуванням офтальмологічного діагнозу, загального стану здоров'я, травм, віку, статі тощо
1.4.	Труднощі та потреби людей з комплексними порушеннями (зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, ментальних процесів)	Розробляти та надавати рекомендації відповідно до наявних труднощів та потреб людей з комплексними порушеннями (зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, ментальних процесів)
2.	**Здатність взаємодіяти (в межах своєї професійної компетентності) з лікарями, психологами, педагогами, соціальними працівниками; навчальними, медичними, реабілітаційними закладами, державними установами, громадськими організаціями тощо з питань просторового орієнтування та мобільності осіб з порушеннями зору та організації доступного і безпечного середовища**	
2.1.	Основи міждисциплінарної взаємодії у процесі надання корекційних та реабілітаційних послуг	Співпрацювати з лікарями, психологами, педагогами, соціальними працівниками; навчальними, медичними, реабілітаційними закладами, державними установами, громадськими організаціями в межах своєї компетентності
2.2.	Функції та принципи роботи надавачів корекційних та реабілітаційних послуг	Дотримуватися професійно-етичних принципів у процесі міждисциплінарної взаємодії з надавачами корекційних та реабілітаційних послуг
2.3.	Організація та етапи формування міждисциплінарної взаємодії у процесі надання корекційних та реабілітаційних послуг	Визначати межі власної компетентності в процедурі надання корекційних та реабілітаційних послуг, аргументувати власні підходи бачення процесу навчання просторового орієнтування

1	2	3
		та мобільності та організації доступного і безпечного середовища
2.4.	Нормативно-правові акти, відомчі документи та інструкції щодо порядку взаємодії надавачів корекційних та реабілітаційних послуг	Вивчати та застосовувати на практиці нормативно-правові акти, відомчі документи та інструкції щодо порядку взаємодії надавачів корекційних та реабілітаційних послуг

НАДАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ДОПОМОГИ КОЛЕГАМ З ПИТАНЬ НАВЧАННЯ ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ ТА МОБІЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Необхідне обладнання та засоби діяльності: письмовий стіл, стілець; канцелярське приладдя; засоби зв'язку; комп'ютер та програмне забезпечення; оргтехніка; інтернет; бланки документів; нормативні документи та методична література.

№	Фахова компетентність	
	Знання	**Уміння та навички**
1	**2**	**3**
1.	**Здатність до наставництва та керівництва стажуванням, практикою здобувачів освіти ЗВО**	
1.1.	Методи, форми і засоби навчання та забезпечення взаємодії під час корекційного та реабілітаційного процесів, у тому числі й зворотного зв'язку	Надавати колегам та студентам-практикантам методичну допомогу, рекомендації щодо організації занять з просторового орієнтування та мобільності з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку людини з порушеннями зору
1.2.	Інноваційні підходи до проведення корекційних/ реабілітаційних занять	Сприяти професійному розвитку колег та використання ними передових технології в організації процесу навчання людей з порушеннями зору
1.3.	Вікові та індивідуальні особливості розвитку	

1	2	3
	людини з порушеннями зору, що визначають процес організації занять з просторового орієнтування та мобільності	просторовому орієнтуванню та мобільності
2.	**Здатність до проведення майстер-класів, тренінгів, семінарів тощо**	
2.1.	Етапи та вимоги підготовки публічного виступу	Складати доповідь із дотриманням вимог до публічних виступів
2.2.	Мета, завдання, порядок проведення семінарів, конференцій тощо	Проводити майстер-класи, тренінги, семінари тощо відповідно до їх мети та завдань
3.	**Готовність брати участь у роботі експертних груп, атестаційних комісій**	
3.1.	Функції та повноваження експертних груп, атестаційних комісій	Виконувати діяльність, що реалізує функції учасника експертних груп та атестаційних комісій
3.2.	Мета, завдання та вимоги до експертизи навчальних та методичних матеріалів	
3.3.	Вимоги до порядку оформлення експертного висновку	Складати експертний висновок стосовно результатів проведеної експертизи
4.	**Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні**	
4.1.	Вимоги до проведення сучасних педагогічних досліджень та/або інноваційної діяльності	Здійснювати дослідження та/або впроваджувати інноваційну діяльність з метою отримання нових знань та/або удосконалення традиційних технологій просторового орієнтування та мобільності
4.2.	Науково-методологічні засади створення, розробки та реалізації освітніх/ реабілітаційних проєктів	

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенюк Т. М. Реабілітація людей з порушеннями зору: аналіз ситуації. Матеріли Міжнародного проекту «Підтримка реабілітації людей з інвалідністю, які отримали травми внаслідок війни». 2023. 56 с. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/reabilitatsiya-lyudey-z-porushennyamy-zoru-analiz-sytuatsiyi

2. Гребенюк Т. М., Сасіна І. О., Свєт Є. О. Реабілітація людей з порушеннями зору: огляд моделі. Матеріли Міжнародного проекту «Підтримка реабілітації людей з інвалідністю, які отримали травми внаслідок війни». 2023. 26 с. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/reabilitatsiya-lyudey-z-porushennyamy-zoru-ohlyad-modeli

3. Кондратенко С. В. Методичні рекомендації: Формування навичок просторового орієнтування у незрячих дітей URL: https://lib.iitta.gov.ua/

4. Костенко Т. М. Психологічні аспекти підготовки до орієнтування в просторі незрячих дітей та з порушеннями зору. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2019, 1(15). С.163-173. https://doi.org/10.33189/epsn.v1i15.19

5. Костенко Т. М., Гошовський В .І. Орієнтування у просторі незрячих дітей та дітей з порушеннями зору : методичні рекомендації. Харків, 2023. 112 с.

6. Організація та реалізація процесу надання фізичного супроводу та допомоги на транспорті пасажирам з інвалідністю. Методичні рекомендації для працівників транспортно-дорожньої інфраструктури : метод. посібник / В. Азін, О. Гладченко, К. Загородня, Т. Кривко, Ю. Патлань, П. Поліщук, Є. Свєт, О. Скрипко; упор., заг. ред. Ю. Патлань. 2021. 134 с. Посібник «Організація та реалізація процесу надання фізичного супроводу та допомоги на транспорті пасажирам з інвалідністю.

7. Основи етики спілкування з особами з інвалідністю / під заг. ред. акад. В. М. Синьова. К, 2012.

8. Сасіна І. О., Гребенюк Т. М., Медведок Л. Г. Ключові положення міжнародної політики щодо реабілітації осіб з обмеженнями повсякденного функціонування / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : збірник наукових праць. Київ, 2023. Вип. 44. С. 73—82. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/41793

9. Сасіна І. О., Паламар О. М., Гребенюк Т. М., Купріянова Т. О., Медведок Л. Г. Удосконалення системи соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, які отримали порушення зору внаслідок бойових дій / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ, 2022. Вип. 88. С. 177—181. DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.35

10. Свєт Є. Тактильні смуги - доступність відкритих громадських просторів для людей з порушеннями зору. Київ, 2023. 36 с. URL: https://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/MethodicalRecommendation.pdf

11. Свєт Є.О. Супровід людей із порушеннями зору : методичні рекомендації. Київ, 2023. 144 с.

12. Синьова Є. П. Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору : монографія. К., 2012. 441 с.

13. Синьова Є.П., Сасіна І.О. Взаємостосунки в колективах осіб з глибокими порушеннями зору : навч. посіб. для студентів. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. 104 с.

14. Федорець П. С., Дувалкіна Т. В. Навчання просторовому орієнтуванню інвалідів по зору: навчальний посібник. К., 2007.

15. Федорець П. С. Технічні засоби в реабілітації інвалідів по зору: навч. посіб. К., 2006. 74 с.

16. Kostenko, T., Petrykina, A., Los, O., Legkiy, O., Palamar, O., Popovych, I. (2022). Psychological and pedagogical experiment of research into the rehabilitation impact of typhlo devices on the formation of people with visual impairments. Amazonia Investiga, 11(52), 175—185. https://doi.org/10.34069/AI/2022.52.04.19

Навчальне видання

ГРЕБЕНЮК Тетяна Миколаївна
САСІНА Ірина Олександрівна
ЧОПИК Леся Іванівна
ЛУКАСЕВИЧ Іван Іванович

Фахові компетентності інструктора з просторового орієнтування та мобільності

Навчально-методичний посібник

Формат 60х84/8.
Ум. друк. арк. 3,72.

Видрукувано
у АТ «Харківська книжкова фабрика "Глобус"
корпоративне підприємство ДАК "Укрвидавполіграфія"»,
вул. Різдвяна, 11, м. Харків, 61012.
Свідоцтво серія ДК № 7032 від 27.12.2019 р.